

SÄHKÖISEN ARKISTOINNIN NYKYTILAN SELVITYS / korkeakoulusektori

1	Selvityksen tavoitteet	2
2	Selvityksen toteuttaminen	3
3	Keskeiset havainnot	3
4	Kyselyn yksityiskohtaisemmat tulokset.....	6
4.1	Organisaation tiedot - Onko organisaatiollanne arkistolain 14 §:n mukainen pysyvästi säilytettävien aineistojen siirtovelvollisuus Kansallisarkistoon? Kysymys koskee vain nykyistä organisaatiota, ei edeltäjiä. (Kysymys 3.).....	6
4.2	Arkistointiin kohdistuva kansallinen ohjaus	7
4.2.1	Mistä asioista tulisi olla enemmän tai tarkempia yhteisiä määrittelyjä pitkäaikaissäilytyksen, pysyvän säilytyksen ja arkistoinnin tarpeisiin? (Kysymys 4.).....	7
4.2.2	Minkälaisia näkemyksiä organisaatiollanne on arkistoinnin kansallisen tietojärjestelmäinfrastruktuurin kehittämiseksi? (Kysymys 5.).....	8
4.3	Arkistoinnin ohjaus organisaatiossa.....	9
4.3.1	Tiedonhallintalaissa ja arkistolaissa on asetettu organisaatioille velvoitteita tiedonhallinnan ja arkistoinnin järjestämisestä ja vastuiden määrittelystä. Miten arkistointiin tähtäävä suunnittelu on teillä organisoitu? (Kysymys 6.)	9
4.4	Arkistoinnin huomioiminen elinkaaren hallinnassa	10
4.4.1	Toteutuuko pysyvästi säilytettävien tai arkistoitavien asiakirjojen elinkaari yksinomaan digitaalisessa muodossa? Ovatko prosessit sähköisiä alusta loppuun? (Kysymys 7.)	10
4.4.2	Onko organisaatiollanne käytössään tiedon elinkaariohjausta toteuttava SÄHKEMÄÄRITYSTEN mukainen asianhallintajärjestelmä? (Kysymys 8.)	11
4.4.3	Miten organisaationne on toteuttanut arkistolain edellyttämän arkistonmuodostussuunnitelman (AMS)? (Kysymys 9.).....	11
4.5	Arkistoinnin toteutus organisaatioissa.....	12
4.5.1	Onko organisaatiossanne tehty päätöstä sähköiseen arkistointiin siirtymisestä? (Kysymys 10.)	12
4.5.2	Ovatko Kansallisarkiston organisaatiollenne antamat seulontapäätökset ajantasaisia? Kattavatko ne kaikki organisaation tehtävät? (Kysymys 11.)	12
4.5.3	Kansallisarkistolle tehtävässä seulontaesityksessä arkistolain piirissä olevan toimijan tulee esittää, mitkä sen toiminnassa syntyvät asiakirjatiedot tulisi arkistoida (arkistolain mukaan säilyttää pysyvästi). Onko teillä riittävästi tietoa siitä, miten asiakirjatietojen arvonmääritys esityksessä tehdään? (Kysymys 12.)	14
4.5.4	Onko organisaatiollanne käytössään säilytysjärjestelmä asianhallinnan ja operatiivisten tietojärjestelmien käyttöön? (Kysymys 13.).....	14
4.5.5	Miten lopullinen sähköinen arkistointi toteutetaan organisaationne osalta? (Kysymys 14.)	14
4.6	Operatiivisissa järjestelmissä muodostuvan tiedon arkistointi	15
4.6.1	Onko organisaatiollanne operatiivisissa tietojärjestelmissä tietoaineistoja, joille ei ole ajantasaista seulontapäätöstä (tietosisällön tutkimuksellista arvoa ei ole arvioitu)? (Kysymys 15.)	15
4.6.2	Jos vastasit kohtaan 15. kyllä, missä tehtävissä syntyviltä aineistoilta puuttuu seulontapäätös? (Kysymys 16.)	15

4.6.3 Tallennetaanko omissa järjestelmissänne syntyviä pysyvästi säilytettäviä/arkistoitavia tietoaineistoja uudelleen valtakunnallisiin järjestelmiin? Esimerkiksi opiskelijarekisterin tietoja valtakunnalliseen opiskelijatiedon tietovarantoon tai ympäristönsuojeluntehtävissä asianhallinnassa muodostuvia tietoja valtakunnalliseen ympäristönsuojelun tietojärjestelmään. (Kysymys 17.)	16
4.6.4 Jos vastasit kohtaan 17. kyllä, missä tehtävissä ja mihin valtakunnallisiin järjestelmiin liittyen näin tapahtuu? (Kysymys 18.)	16
4.6.5 Onko operatiivisissa tietojärjestelmissä syntyville pysyvästi säilytettäville tai arkistoitaville tiedoille laadittu suunnitelmat tiedon luotettavuuden, eheyden ja säilyvyyden turvaamiseksi? Esimerkiksi suunnitelmat tiedon siirtämiseksi säilytysjärjestelmään, migraatiosuunnitelmat? (Kysymys 19.)	16
4.7 Organisaation oma digitointistrategia (massadigitointihankkeen ulkopuolella tehtävä digitointi)	17
4.7.1 Onko organisaatiossanne toteutettu arkistoitavien asiakirjojen taannehtivaa digitointia, jonka tavoitteena on ensisijaisesti alkuperäisten analogisten aineistojen hävittäminen? (Kysymys 20.)	17
4.7.2 Onko alkuperäisen aineiston hävittämiseen tähtäävä digitointi toteutettu niin, että digitaalisten ilmentymien luotettavuus ja eheys on varmistettu? Digitoinnissa on noudatettu "Kansallisarkiston vaatimukset hävittämiseen tähtäävään digitointiin 2019". (Kysymys 21.)	17
4.7.3 Onko alkuperäisen aineiston hävittämiseksi haettu Kansallisarkiston seulontapäätös? (Kysymys 22.)	17
4.7.4 Minkä verran aineistoa on digitoitu - hävitettävä analoginen aineisto hyllymetreinä? (Kysymys 23.)	18
4.7.5 Digitoitu aineistoa tavuina? (Kysymys 24.)	18
4.7.6 Mitkä ovat olleet digitoinnin haasteet ja missä on onnistuttu? (Kysymys 25.)	18
4.8 Tietopalvelun järjestäminen sähköisesti arkistoiduista aineistoista	19
4.8.1 Mitä haasteita näette tai olette jo havainneet liittyen tietojen antamiseen sähköisesti arkistoiduista aineistoista? (Kysymys 26.)	19
4.9 Korkeakoulujen kommentteja sähköisen arkistoinnin nykytilanteesta ja sen edistämisestä:	19
Liite 1. Lista korkeakoulusektorin vastaanottajista	21
Liite 2. Korkeakoulusektorin kyselylomake	22

1 Selvityksen tavoitteet

Selvitys on osa OKM:n käynnistämää arkistolain uudistamiseksi tehtävää pohjatyötä. Selvityksen tavoitteena oli muodostaa arkistoinnin ja arkistotoimen nykytilasta sekä kehittämiskohteista kuvaus, jota voidaan hyödyntää kansallisen arkistoinnin kokonaisarkkitehtuurin tavoitetilan suunnittelussa sekä arkistolainsäädännön uudistamistyössä. Toimeksianto ei sisältänyt kehittämiskohteiden ratkaisukuvauksia, vaan ne tehdään myöhemmässä vaiheessa tavoitetilan suunnittelussa.

Selvitys on jaettu kolmeen osaan, jotka kohdistuvat korkeakoulusektorille, kuntasektorille ja valtiollahintoon. Tämä selvityksen osa kuvaa arkistoinnin ja arkistotoimen nykytilaa ja kehittämiskohteita korkeakouluissa. Selvitys, ml. kyselylomakkeen toteutus ja tulosten läpikäynti, on toteutettu osittain yhteistyössä valtiosektorin selvityksen kanssa.

Korkeakoulusektorin selvityshenkilönä ja tämän raportin kokoajana toimi asiakirjahallinnan päällikkö Susanna Kokkinen Aalto-yliopistosta.

2 Selvityksen toteuttaminen

Selvityksen yhteydessä toteutettiin kysely (Korkeakoulusektorin kyselylomake, liite 2), joka kohdistettiin korkeakoulusektorin toimijoille (Lista korkeakoulusektorin vastaanottajista, liite 1). Kyselylomake rakennettiin yhteistyössä valtiosektorin selvityshenkilön Minna-Liisa Mäkirannan kanssa tavoitteena saada mahdollisimman verrannollisia tuloksia kyselyistä. Korkeakoulusektorin kyselylomakkeesta jätettiin tiettyjä valtiospesifejä kohtia pois, muutoin kysymysten muotoilut ja vastausvaihtoehdot ovat pitkälti yhtenevät. Selvityshenkilöt kokosivat valtio- ja korkeakoulusektorin vastauksista yhteisen esityksen ”*Sähköisen arkistoinnin nykytila - yhteenveto*”.

Kysely lähetettiin yhteensä 34 yliopistolle ja ammattikorkeakoululle¹, joista 29 vastasi kyselyyn. Kokonaisvastausprosentti oli 85%. Vastausaika oli 20.4.-15.5.2020.

Kyselyn avulla selvitettiin seuraavia seikkoja:

- Arkistointiin kohdistuva kansallinen ohjaus
- Kansallisarkiston ohjaustoiminta sekä yhteiset määrittelyt pysyvän säilyttämisen ja arkistoinnin tarpeisiin
- Organisaatioiden näkemykset arkistoinnin tietojärjestelmäinfrastruktuurin kehittämiseksi
- Arkistoinnin ohjaus organisaatiotasolla
- Arkistoinnin organisointi sekä arkistoinnin ohjaus hallinnon alan sisällä
- Arkistoinnin huomioiminen elinkaarenhallinnassa
- Elinkaaren hallinta digitaalisessa muodossa, tiedonohjaus
- Arkistoinnin toteutus organisaatioissa
- Organisaatioiden valmiudet sähköiseen pitkäaikaissäilytykseen ja arkistointiin: käytössä olevat säilytys- ja arkistointijärjestelmät, säilyttämisen ja arkistoinnin suunnitelmallisuus, digitaalisen aineiston elinkaaren hallinta
- Operatiivisissa järjestelmissä muodostuvan tiedon arkistointi
- Tietoaaineistojen arvonnäyttäminen, elinkaaren hallinnan suunnitelmallisuus ja vastuiden selkeys monitoimijaprosesseissa
- Organisaation oma digitointistrategia (massadigitointihankkeen ulkopuolinen digitointi)
- Organisaatiossa toteutetut ja käynnissä olevat digitointihankkeet, joiden tavoitteena on ensisijaisesti alkuperäisten analogisten aineistojen hävittäminen.
- Mitkä ovat olleet digitoinnin haasteet, ja missä on onnistuttu?
- Tietopalvelu sähköisesti arkistoiduista aineistoista
- Tietopalvelun haasteet

3 Keskeiset havainnot

Kokonaan digitaalisesti toimivia organisaatioita on vähän, mutta prosesseja sähköistään aktiivisesti

- Valtaosalla osa prosesseista oli jo digitalisoitu, tai digitalisoinnin valmistelu on käynnissä
- Ei-vastausta tarkentaneissa avoimissa vastauksissa digitalisointia hidastavina syinä nähtiin järjestelmäinfrastruktuurin (ja erityisesti sähköisen arkistointiin) ja resursseihin liittyvät puutteet, tai prosessien kuvaamisen ja sähköistämisen haasteet
- Valtaosalla on tavoitteena sähköistää arkistointi

¹ Pääesikunnan alainen Maanpuolustuskorkeakoulu, Poliisihallituksen alainen Poliisiammattikorkeakoulu ja Ahvenanmaan maakuntahallinnon alainen Ahvenanmaan ammattikorkeakoulu jätettiin kyselyn ulkopuolelle.

Kansallisen järjestelmäinfrastruktuurin osalta nousi esiin tarve keskitettyyn sähköisen arkistoon – tällä hetkellä vastuut ovat osin epäselviä ja lainsäädännön keskeneräisyys luo epävarmuutta

- Korkeakoulusektori vastaa lähtökohtaisesti omien aineistojensa arkistoinnista itse, mutta avoimissa vastauksissa nousi esiin toiveita korkeakoulusektorin laajemmasta yhteistyöstä ja kattavista yhteisistä määrittelyistä
 - Samalla korkeakoulusektorin vastauksissa kysymyksiin siirtovelvollisuudesta (kysymys 3.) ja seulontaesitysten tekemisestä (kysymys 12.) nousi esiin epävarmuus Kansallisarkiston valtuuksista ohjata korkeakoulujen seulontaesityksiä ja toisaalta yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen omasta asemasta suhteessa arkistolakiin
- Yhteistyön ja yhteisten määrittelyjen lisäksi mainintoja sai kansallinen sähköisen arkistoinnin ratkaisu, jonka osa vastaajista tarkensi koskemaan nimenomaan tutkimusaineistojen säilytystä
 - *”Yhteiset toimintatavat, määrittelyt ja soveltuvilta osin myös järjestelmät tukisivat sähköistä säilyttämistä. Kansalliset järjestelmät etenkin tutkimus- ja opetusaineistojen arkistointiin olisivat kannatettavia mm. yhteiskäyttöisyyden ja avoimen datan näkökulmista.”*
 - *”Korkeakoulujen hallintoaineistoille riittänee organisaatiokohtaiset säilytysratkaisut, vaikkakin myös yhteinen arkistointiratkaisu voisi olla kehittämisen arvoisen, koska kaikilla on samoja tarpeita arkistoinnin kohdalla. Tutkimusaineistojen kohdalla kansallisen arkistoratkaisun tarve saattaisi olla kuitenkin tärkeämpi kehittämiskohde.”*

Pitkäaikaissäilytyksen, pysyvän säilytyksen ja arkistoinnin tarpeisiin tarvitaan huomattavasti nykyistä enemmän yhteisiä määrittelyjä

- Vastauksissa nousi esiin selkeät neljä teemaa, jotka kaikki liittyvät suoraan syntysähköisen tiedon elinkaaren kokonaisvaltaiseen suunnitteluun:
 - elinkaaren hallinta ja metatiedot asianhallinnassa, palvelunhallinnassa, sekä muissa tietokannoissa
 - sähköisen pitkäaikaissäilytyksen suunnittelu
- Erityisesti tarve sähköisen säilyttämisen ja arkistoinnin suunnittelun yhteisille ohjeille nousi keskeisenä esiin myös kyselyn myöhemmissä kohdissa
 - Korkeakoulusektorilla kattavia suunnitelmia aineiston sähköisestä säilyttämisestä ei löytynyt yhdeltäkään vastaajista

Korkeakoulut tuntevat arvonmäärittelyksen periaatteet hyvin, mutta seulontapäätökset eivät ole ajan tasalla ja kata kaikkia tietoaaineistoja

- Avointen vastausten perusteella arvonmäärittelyksen perusteet ovat vastaajilla melko hyvin tiedossa. Toisaalta vastaajista 69% seulontapäätökset olivat vanhentuneita
- Operatiivisista järjestelmistä puhuttaessa seulontapäätöksiä puuttuu kokonaisten järjestelmien tietoaaineistoilta
- Pällekkäistä arkistointia valtakunnallisiin järjestelmiin ja organisaation omiin järjestelmiin tapahtuu kaikissa korkeakouluissa (Virta/Koski, KOTA jne.)

Sähköisen arkistoinnin järjestäminen korkeakouluissa

- Korkeakouluista 35% aikoo hoitaa sähköisen arkistoinnin itse, mutta jopa 31% (yhdeksän vastaajaa) odotti edelleen kansallista ratkaisua. (Kysymys 14.)
 - Avoimissa, ”jotain muuta”-vaihtoehtoa tarkentaneissa vastauksissa moni odotti joko kansallisen tason ratkaisua edes osalle aineistoista (mm. tutkimusaineistot, opinnäytteet)

- Osa odottaa korkeakoulujen yhteishankintaa sähköisen arkistoinnin osalta (esiselvitys on parhaillaan käynnissä)
- Kansallisen järjestelmäinfrastruktuurin järjestämiseen liittyneen kysymyksen 5. avoimista vastauksista käy selvemmin ilmi, ettei korkeakoulusektorin toimijoille ole täysin selvää, mitä heiltä odotetaan sähköisen arkistoinnin suhteen – pitääkö toteuttaa itse, odottaa kansallista ratkaisua, vai toteuttaa yhteistyössä muiden korkeakoulujen kanssa
 - *“Tilanne pitäisi saada selkeytettyä niin lainsäädännön kuin ohjeistuksenkin puolesta. Nyt moni on epävarma ja odottaa aiempien vuosien keskustelujen ja mm. KDK-suunnitelmien vuoksi kansallista ratkaisua, eikä suunnittele lainkaan pitkällä tähtäimellä.”* (Avoin vastaus kysymykseen 5.)
 - Osa pohti vaihtoehtoisesti mahdollisuutta toteuttaa sähköinen arkistointi yhteistyössä muiden kanssa – *“Mitä enemmän kehitetään kansallisella tasolla sitä vähemmän aikaa menee jokaisella organisaatiolla kehittää itse”* (Avoin vastaus kysymykseen 5.)

SÄHKE-määritykset ja tiedonohjaus ovat vakiinnuttaneet asemansa asianhallinnassa

- Valtaosalla vastaajista on käytössä (66% vastaajista) tai on juuri hankinnassa (24%) SÄHKE-vastaava asianhallintajärjestelmä
- Lähes kaikilla vastaajaorganisaatioilla on joko manuaalista arkistonmuodostusta ohjaava perinteisempi AMS (yht. 38%) tai asianhallintajärjestelmässä olevaa tietoa ohjaava TOS (55%)

Arkistoinnin suunnittelu- ja kehittämistehtäviä hoidetaan keskitetysti – silti joissain organisaatioissa tehtävä on täysin järjestämättä

- Valtaosalla vastanneista organisaation arkistointiin tähtäävä suunnittelu on hoidettu ja toteutetaan yhteistyössä organisaation muiden palveluyksikköjen kanssa. Kuitenkin korkeakouluista 14% (neljä vastaajaa) vastaajista ei ollut organisoinut lainkaan arkistointiin liittyviä tehtäviä

Omatoimista digitointia on toteutettu melko vähän

- Korkeakoulupuolella neljä vastaajaa oli toteuttanut hävittämiseen tähtäävää digitointia – digitointimäärissä oli paljon vaihtelua (417GT – 410TT)
- Haasteina nähtiin:
 - Resurssien vähäisyys – isoihin digitointiprojekteihin on vaikea saada rahoitusta
 - Laatuvaatimukset ovat osin epäselvät tai vaikeatulkintaisia
 - Osaamisen ja ohjauksen puute laatuvaatimusten noudattamisessa
 - Digitointitoimittajilla haasteita riittävän laadun toteuttamisessa
 - Digitoitujen tiedostojen laaduntarkistus on pitkälti manuaalisyötä ja vaatii lisäresursseja varsinaisen digitointityön lisäksi

Tietopalveluun sähköisistä aineistoista liittyy paljon haasteita

- Tiedonhallintaan liittyvät haasteet:
 - Tieto on hajallaan eri järjestelmissä
 - Tiedon haettavuus ja löydettävyyys – miten ja kuinka riittävästi tieto on kuvattu ja järjestetty järjestelmissä
 - Järjestelmien yhteentoimivuus, esim. julkisuusluokkien muutokset eivät siirry järjestelmistä toiseen
- Asiakaskäytön mahdollistaminen:
 - Miten toteutetaan teknisesti
 - Kenellä on oikeus käyttää aineistoa
 - Julkisuuskysymysten ja tietosuojan huomioon ottaminen aineistoa käytettäessä
- Tiedon toimittamiseen liittyviä haasteita:

- o Asiakkaalle on vaikeaa tuottaa otetta järjestelmästä (hajallaan oleva tieto)
- o Suurten tiedostojen lähettäminen, sähköposti ei riitä
- o Digitoidut arkistokappaleet ovat hitaita käsitellä, kaikesta pitäisi olla käyttökappaleet eri formaatissa
- o Asiakkaalle sopivan tiedostomuodon tuottaminen
- Korkeakoulusektorilta nousi erityisenä haasteena esiin opinnäytteet, joiden osalta tekijänoikeudet rajoittavat aineistojen julkaisua ja käyttöä, vaikka on kyse julkisista asiakirjoista

4 Kyselyn yksityiskohtaisemmat tulokset

4.1 Organisaation tiedot - Onko organisaatiollanne arkistolain 14 §:n mukainen pysyvästi säilytettävien aineistojen siirtovelvollisuus Kansallisarkistoon? Kysymys koskee vain nykyistä organisaatiota, ei edeltäjiä. (Kysymys 3.)

Yliopistojen osalta siirtovelvollisuus Kansallisarkistoon päättyi uuden yliopistolain (558/2009)² tullessa voimaan 1.1.2010, jolloin yliopistoista tuli itsenäisiä julkisoikeudellisia laitoksia. Samalla arkistolain 1 §:n 1 momentin 3 kohtaa muutettiin siten, että laki koski siinä aiemmin mainittujen Suomen Pankin, Kansaneläkelaitoksen ja muiden itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten lisäksi myös säätiömuodossa toimivia yliopistoja.

Helsingin yliopistolla oli jo aiemman arkistolain mukaisesti historiallisista syistä ja yliopiston autonomiaan liittyneistä erityispiirteistä johtunut erityisasema, nyt muut yliopistot siirrettiin Helsingin yliopiston kanssa samaan asemaan. Ennen yliopistolain muutosta useat yliopistot olivat hakenneet Kansallisarkistolta päätöksen siirtovelvollisuudesta poikkeamisesta, joten lain muutos ei aiheuttanut toimintatapoihin suuria muutoksia.

Arkistolain vuoden 2010 muutoksen jälkeen yliopistot eivät siirrä asiakirjojaan arkistolaitokseen, vaan vastaavat niiden pysyvästä säilyttämisestä itse. Uusimuotoiset yliopistot jatkavat valtion yliopistojen toimintaa, ja säilyttävät siksi myös sellaiset asiakirjat ja arkistot, jotka ovat syntyneet yliopistojen toimiessa valtion laitoksina. (HE 7/2009³ vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle yliopistolaksi ja siihen liittyviksi laeiksi)

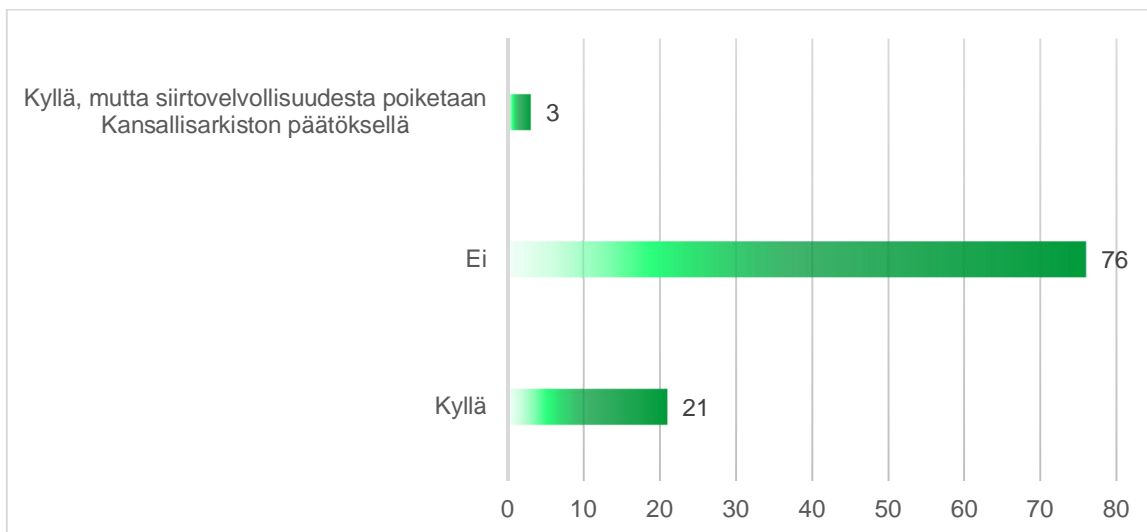
Ammattikorkeakoulut puolestaan ovat Ammattikorkeakoululain (932/2014)⁴ mukaisesti osakeyhtiöitä, jotka hoitavat osin julkista tehtävää. Ammattikorkeakoulujen omistussuhteet vaihtelevat, osalla pääomistaja on edelleen kunta tai kuntayhtymä, mutta osakkeenomistajissa on mukana myös yliopistoja, rekisteröityjä yhdistyksiä ja säätiöitä. Ammattikorkeakoulut ovat oma arkistonmuodostajansa ja vastaavat itse omien asiakirjojensa arkistoinnista.

Vastauksista voi päätellä, että kaikille korkeakouluille nykyinen asema suhteessa Kansallisarkistoon ei ole selvä, sillä yhteenlasketut kyllä-vastaukset kattavat seitsemän korkeakoulua.

² <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558> Yliopistolaki (558/2009)

³ <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2009/20090007> HE 7/2009

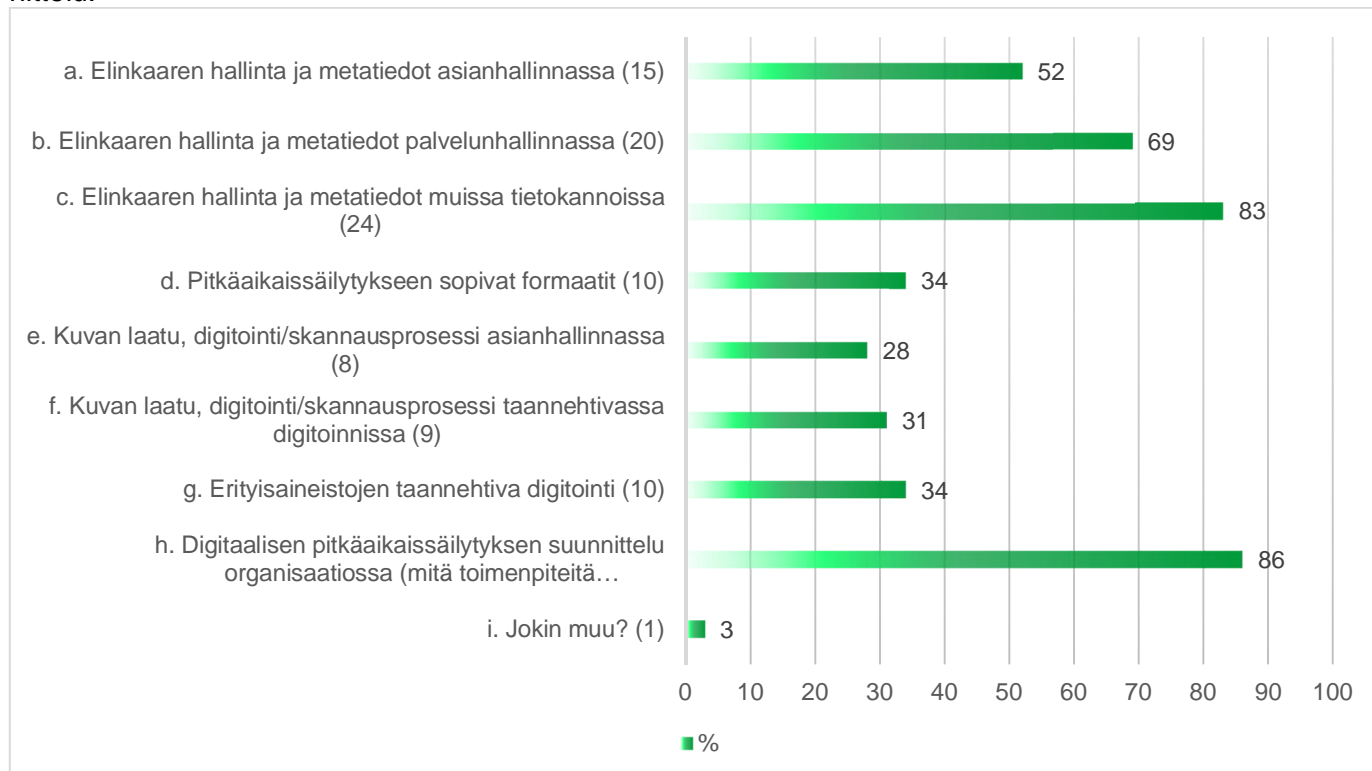
⁴ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932> Ammattikorkeakoululaki (931/2014)



4.2 Arkistointiin kohdistuva kansallinen ohjaus

4.2.1 Mistä asioista tulisi olla enemmän tai tarkempia yhteisiä määrittelyjä pitkäaikaissäilytyksen, pysyvän säilytyksen ja arkistoinnin tarpeisiin? (Kysymys 4.)

Korkeakoulujen osalta nousi selkeät neljä teemaa, jotka kaikki liittyvät suoraan syntysähköisen tiedon elinkaaren kokonaisvaltaiseen suunnitteluun: elinkaaren hallinta ja metatiedot asianhallinnan, palvelunhallinnassa ja muissa tietokannoissa, sekä sähköisen pitkäaikaissäilytyksen suunnittelu.



4.2.2 Minkälaisia näkemyksiä organisaatioillanne on arkistoinnin kansallisen tietojärjestelmäinfrastruktuurin kehittämiseksi? (Kysymys 5.)

Avoimia vastauksia annettiin 17 ja vastausten sisältö hajaantui sen verran, että isompia linjoja on hieman hankala vetää yhteen. Yhteistyön tarve oli kuitenkin selkein yksittäinen toive, joka esiintyi tavalla tai toisella useassa eri vastauksessa.

Kansallisen tason tai vähintäänkin korkeakoulusektorin yhteisen sähköisen arkistoinnin järjestelmien tarve nousi esiin osassa vastauksia, osassa taas nähtiin tarvetta yhteisille ratkaisuille lähinnä tiettyjen keskeisten aineistotyyppien kohdalla, joista mainittiin etenkin tutkimusaineistot ja opinnäytteet.

Lisäksi hajamainintoja sai selkeät kansalliset linjaukset koskien sähköisen tiedon linkkaaren hallintaa.

Poimintoja avoimista vastauksista:

"Yhteisten linjausten tulisi olla selkeät, jotta arkistoinnin kehittäminen ja kokonaan digitaaliseen tiedonhallintaan siirtyminen olisi mahdollisimman mutkatonta - lähtökohdat ja tulkinnat eivät kuitenkaan kaikilla alan toimijoilla ole samat."

"Yhteiset toimintatavat, määritykset ja soveltuvilta osin myös järjestelmät tukisivat sähköistä säilyttämistä. Kansalliset järjestelmät etenkin tutkimus- ja opetusaineistojen arkistointiin olisivat kannatettavia mm. yhteiskäyttöisyyden ja avoimen datan näkökulmista."

"Universitetens borde också ha möjlighet att flytta material som ska bevaras varaktigt till ett nationellt arkiv."

"Mitä enemmän kehitetään kansallisella tasolla sitä vähemmän aikaa menee jokaisella organisaatiolla kehittää itse."

Korkeakouluilla on parhaillaan menossa CSC Oy:n ideamuotoilun (Asianhallinta, tiedonohjaus ja arkistointi) kautta toteutettua **yhteistyötä** mm. asianhallinnan määritysten ja sähköisen pitkäaikaisäilytyksen järjestelmäratkaisujen vaatimusten osalta. Lisäksi yhteistyötä asiakirjahallinnan alalla on lisätty mm. vuosittaisilla koko korkeakoulusektorin tapaamisilla. Aiemmin yhteistyö oli selkeämmin jakautunut yliopistojen ja toisaalta ammattikorkeakoulujen keskinäiseksi.

Tutkimusaineistojen kansallisen arkistointiratkaisun osalta lähtötilanne on hajanaisempi. Avoin tieteiden nimissä tutkimusaineistojen julkaisu ja avaaminen muiden käyttöön luotettavassa alakohtaisessa arkistopalvelussa on suositeltavaa ja moni rahoittaja tätä suorastaan edellyttää.

Tutkimusaineistojen sähköisten arkistojen ja julkaisupalveluiden käytännöt kuitenkin vaihtelevat ja tarjolla on niin kotimaisia kuin ulkomaisiakin vaihtoehtoja. Osa on luonteeltaan määräaikaista palveluita, mutta joukossa on myös oletusarvoisesti pysyvämpiluonteisia sähköisiä arkistoja, kuten kotimaiset Tampereen yliopiston yhteydessä toimiva Tietoarkisto⁵ ja CSC:n joulukuussa 2019 käyttöön otettu Fairdata PAS⁶. Kansainvälisistä vaihtoehdoista pitkällä aikavälillä luotettava toimija on mm. CERNin ylläpitämä ja EU:n rahoittama Zenodo⁷.

⁵ <https://www.fsd.tuni.fi/fi/> Tietoarkisto

⁶ <https://www.fairdata.fi/> Fairdata PAS

⁷ <https://zenodo.org/> Zenodo

Ongelma lienee se, että kenttä on hajautunut, eikä tarjotut palvelut ole yhdenmukaisia – osa kansainvälisistä palveluista on esimerkiksi maksullisia (Dryad⁸), osaan ei voi tallentaa luottamuksellista dataa, ja osan pitkäikäisyys on kyseenalaista. Käytännössä korkeakoulut voivat vain suositella listauksin esimerkkejä arvioituista säilytyspalveluista.

Kansallisesti arvokkaan ja arkistoitavan aineiston kohdalla ongelmaksi nousee arvonmääritys – mikäli kaikkea arkistoitavaksi soveltuvaa ei voida arkistoida, ketkä ovat sopivia arvioimaan mikä tutkimusaineisto on pitkällä aikavälillä merkittävää?

Yhteisiksi katsottavia kansallisia ohjeita ja määrittämiä on tarjolla, mm. Kansallisarkiston SÄHKE-määrittäykset ja muut ohjeet, sekä CSC:n PAS-palveluihin liittyvät määrittäykset "Aineistojen ja niiden metatietojen paketointi pitkäaikaissäilytykseen", "Säilytys- ja siirtokelpoiset tiedostomuodot" ja "PAS-palveluiden rajapinnat".

Muissa avoimissa vastauksissa mainitut resurssit saattavat olla yksi syy siihen, ettei kaikilla korkeakouluilla ole joko riittävästi asiantuntemusta tai taloudellisia resursseja (tai molempia) suunnitella itsenäisesti digitaalista infrastruktuuriaan sähköisen arkistoinnin ja pitkäaikaissäilytyksen tarpeiden ja vaatimusten mukaisesti.

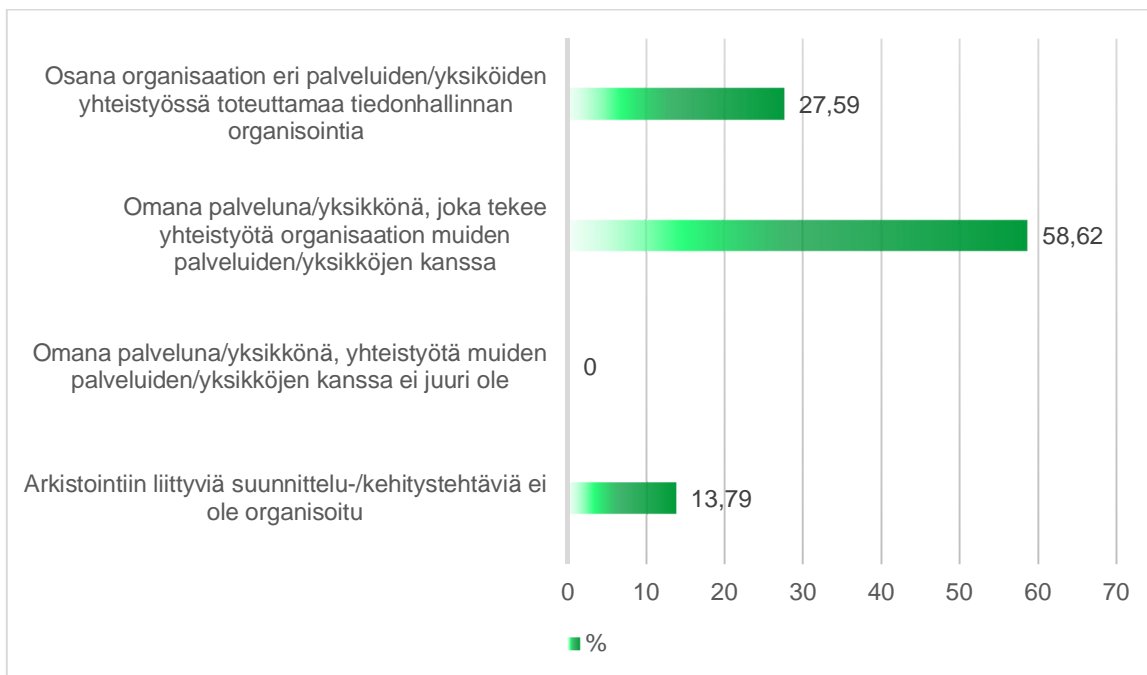
Sähköisen arkistoinnin ja pitkäaikaissäilytyksen vaatimusten ymmärtäminen ja infrastruktuurin suunnittelun kannalta olennaisten määrittäysten tunnistaminen vaatii organisaatiolta kattavaa teknistä osaamista ja toisaalta sähköisen arkistoinnin ja pitkäaikaissäilytyksen määrittäysten ja organisaation tietoaineistojen ja asiakirja-aineistojen syntyprosessien hyvää hallintaa. On ymmärrettävää, että korkeakoulusektorilla kaikilla pienemmillä organisaatioilla ei tällaiseen ole kattavasti resursseja. Näiden organisaatioiden osalta korostuu aiemmin mainitun yhteistyön merkitys ja sitä onneksi on yhä enemmän tarjolla.

4.3 Arkistoinnin ohjaus organisaatiossa

4.3.1 Tiedonhallintalaissa ja arkistolaissa on asetettu organisaatioille velvoitteita tiedonhallinnan ja arkistoinnin järjestämisestä ja vastuiden määrittämisestä. Miten arkistointiin tähtäävä suunnittelu on teillä organisoitu? (Kysymys 6.)

Valtaosalla vastanneista organisaation arkistointiin tähtäävä suunnittelu on hoidettu ja toteutetaan yhteistyössä organisaation muiden palveluyksikköjen kanssa. Kuitenkin 14% vastaajista (neljä korkeakoulua) arkistointiin liittyviä tehtäviä ei ollut organisoitu lainkaan.

⁸ <https://datadryad.org/stash/> Dryad

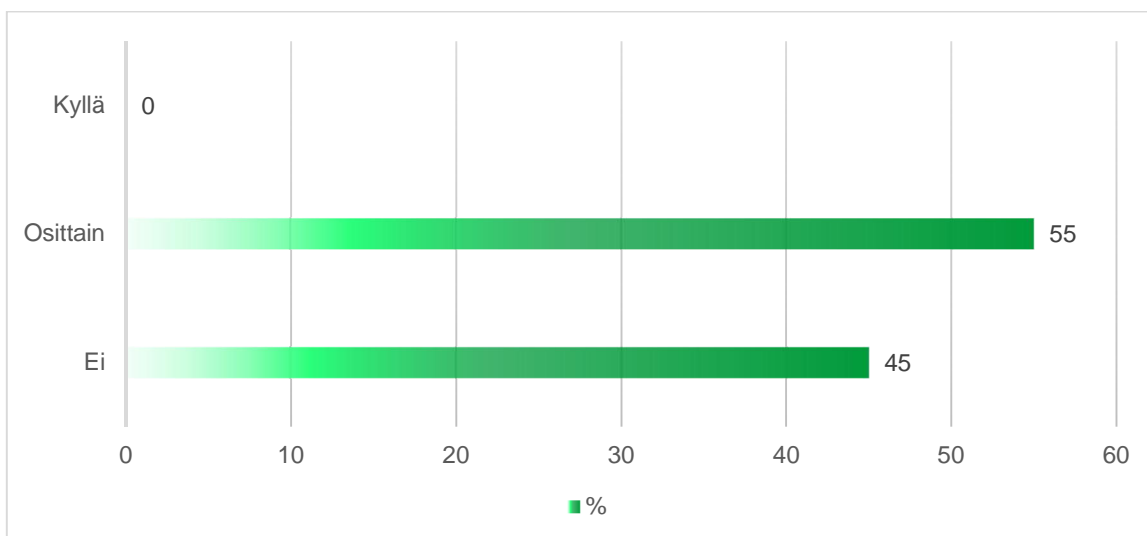


4.4 Arkistoinnin huomioiminen elinkaaren hallinnassa

4.4.1 Toteutuuko pysyvästi säilytettävien tai arkistoitavien asiakirjojen elinkaari yksinomaan digitaalisessa muodossa? Ovatko prosessit sähköisiä alusta loppuun? (Kysymys 7.)

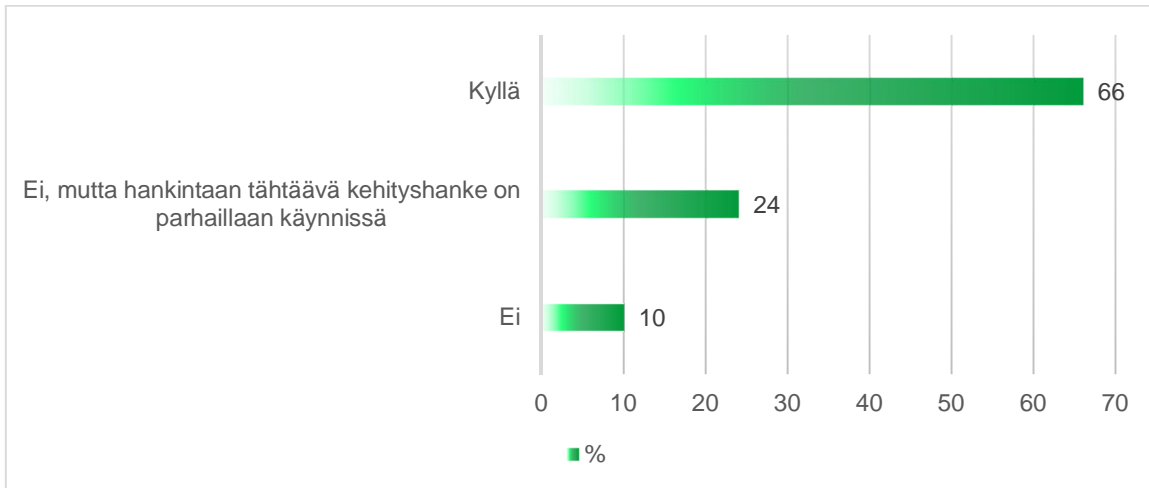
Kokonaan sähköisiä prosesseja ei löytynyt yhdeltäkään vastaajalta, mutta 55% vastaajista osa asiakirjaprosesseista on jo sähköistetty.

Ei-vastauksen jättänyt pystyi tarkentamaan vastaustaan avoimella vastauksella, joissa esiin nousi sähköisen arkistoinnin järjestelmän puute ja/tai SÄHKE-kelpoisen asianhallintajärjestelmän puute.



4.4.2 Onko organisaatiollanne käytössä tiedon elinkaariohjausta toteuttava SÄHKE-määritysten mukainen asianhallintajärjestelmä? (Kysymys 8.)

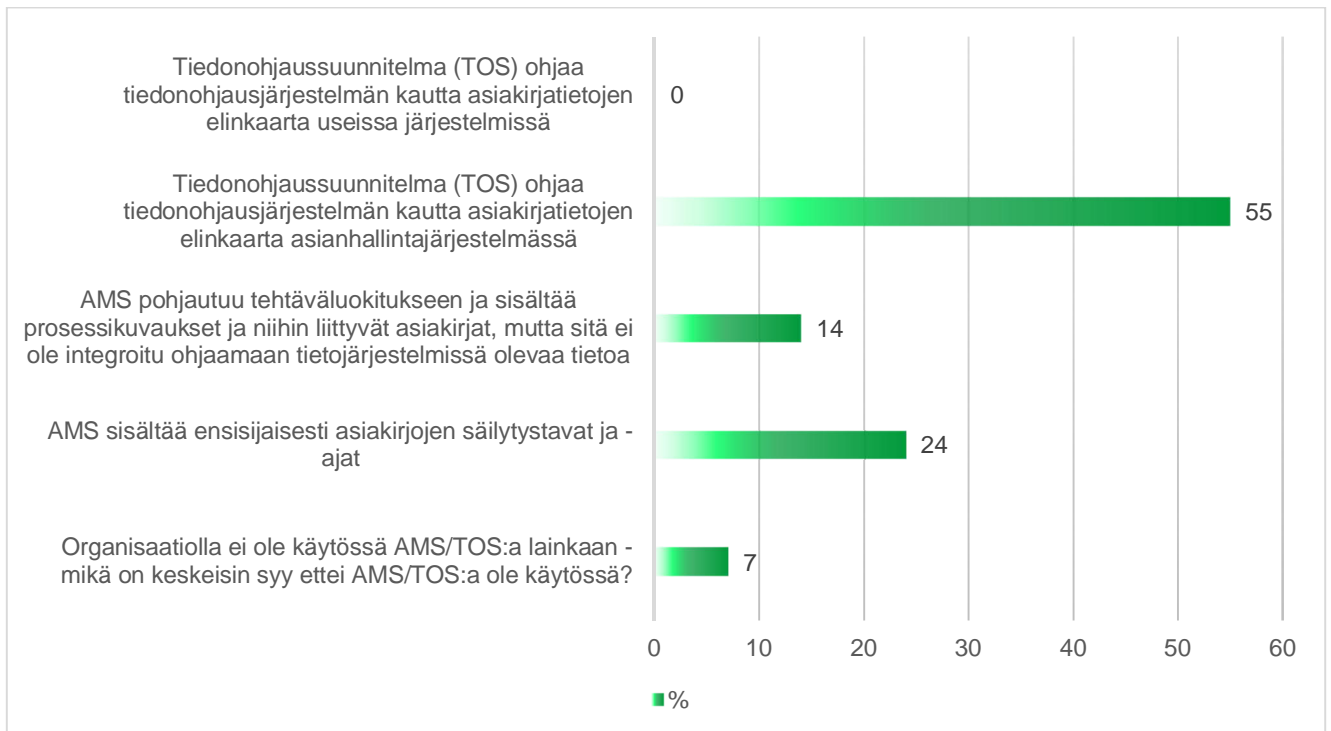
Korkeakouluista 66% on tiedon elinkaariohjausta toteuttava SÄHKE-määritysten mukainen asianhallintajärjestelmä. Vastaajista 24% oli käynnissä hankintaan tähtäävä projekti. Vastaajista 10% (kolme korkeakoulua) ei ole asianhallintajärjestelmää ja syyksi tälle mainittiin avoimissa vastauksissa vähäiset resurssit ja muiden tehtävien priorisointi.



4.4.3 Miten organisaationne on toteuttanut arkistolain edellyttämän arkistonmuodostussuunnitelman (AMS)? (Kysymys 9.)

Vastaajista 55% TOS ohjaa tiedonohjausjärjestelmän kautta asianhallintajärjestelmässä olevaa tietoa. Tehtäväluokitukseen pohjautuva ja prosessikuvaukset sisältävä AMS löytyy 14% vastaajista, mutta AMS:a ei ollut integroitu ohjaamaan tietojärjestelmissä olevaa tietoa.

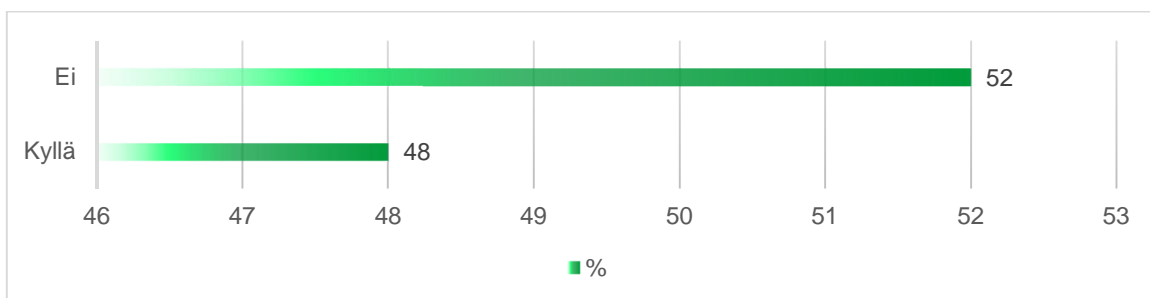
Lopuilta 24% vastaajista löytyi yksinkertaisempi vain asiakirjojen säilytystavat ja –ajat sisältävä AMS ja 7% organisaatioista (kaksi korkeakoulua) AMS/TOS:a ei löytynyt lainkaan. Syiksi AMS/TOS:n puuttumiselle toinen vastaajista mainitsi resurssit, toiselta löytyi vanha kuntapuolen täydennetty AMS, mutta uusi oli jo työn alla.



4.5 Arkistoinnin toteutus organisaatioissa

4.5.1 Onko organisaatiossanne tehty päätöstä sähköiseen arkistointiin siirtymisestä? (Kysymys 10.)

Vain 48% korkeakouluista löytyi tässä vaiheessa päätös sähköiseen arkistointiin siirtymisestä. Vastaukset ovat linjassaan kysymyksen 13. vastausten kanssa (tämän raportin luku 4.5.4.), jonka mukaan 24% vastaajista löytyy säilytysjärjestelmä järjestelmistä siirrettävälle tiedolle ja 24% on käynnissä vastaavan järjestelmän hankintaan tähtäävä selvitystyö.



4.5.2 Ovatko Kansallisarkiston organisaatiolenne antamat seulontapäätökset ajantasaisia? Kattavatko ne kaikki organisaation tehtävät? (Kysymys 11.)

Vain 31% vastaajista seulontapäätökset olivat ajan tasalla (yhdeksän korkeakoulua).

Ammattikorkeakouluilla on olemassa Kansallisarkiston päätös ”Ammattikorkeakoulujen tietojärjestelmien tietojen pysyvä säilytys yksinomaan sähköisessä muodossa”

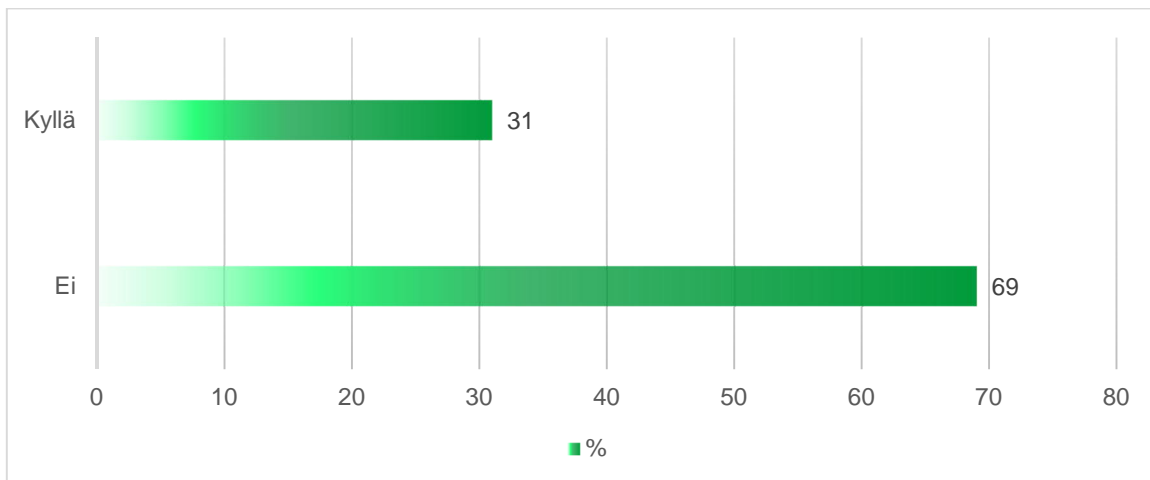
(AL/20757/07.01.01.03.02/2016)⁹ vuodelta 2017, joka on ammattikorkeakoulujen yhteisen seulontaesityksen pohjalta.

Päätöksessä on käyty läpi ne tehtäväryhmät, joiden sisältämät asiakirjat määrätään joko kokonaan tai osittain pysyvästi säilytettäväksi. Päätöksen sivuilla 4 mainitaan lisäksi, että ”Mikäli tehtäväluokissa/asiaryhmissä syntyvää tietoa käsitellään ensi sijassa muissa operatiivisissa tietojärjestelmissä kuin asianhallintajärjestelmissä, on pysyvästi säilytettävät tiedot tallennettava asianhallintajärjestelmään, ellei Kansallisarkisto ole erikseen päättänyt muissa tietojärjestelmissä syntyvien tietojen pysyvästä säilyttämisestä.” Päätös on tältä osin hieman erikoinen, asianhallintajärjestelmä ei kaikilta osin aina sovellu ns. operatiivisissa järjestelmissä olevien tietojen pysyvään säilyttämiseen.

Yliopistoilla on yksi yhteinen Arkistolaitoksen seulontapäätös vuodelta 2016

(AL/3004/07.01.01.03.01/2015) ”Yliopistojen ja tiedekorkeakoulujen eräiden asiakirjojen ja tietojen pysyvästä säilytyksestä”¹⁰. Päätöstä noudatetaan 1.1.2010 alkaen kertyneisiin ja kertyviin, seulontaesityksessä mainittuihin asiakirjoihin ja tietoihin. Päätös kattaa esityksen mukaisesti vain opiskelijatietojärjestelmien tietoja, opintotukilautakuntien pöytäkirjoja ja professorin tehtävään valitsematta jääneiden hakemuksia.

Kansallisarkiston päätöksen ”Yliopistojen ja korkeakoulujen opinnäytetöiden pysyvä säilytys sähköisessä muodossa” (AL /11085/07.01.01.03.02/2016) mukaan ainoastaan viidellä yliopistolla on 2010-luvulla vahvistettu seulontapäätös ja nämäkin painottuvat vuosiin 2010-2012. Vanhimmat neljä päätöstä ovat 1990-luvulta.



⁹ <https://arkisto.fi/fi/viranomaisille/Julkishallinnon-asiakirjahallinnon-ja-arkistotoimen-ohjaus/seulontapaaetoekset/yhteiset/ammattikorkeakoulujen-tietoj%C3%A4rjestelmien-tietojen-pysyv%C3%A4-s%C3%A4ilytys-yksinomaan-s%C3%A4hk%C3%B6isess%C3%A4-muodossa> Kansallisarkiston päätös (AL/20757/07.01.01.03.02/2016)

¹⁰ https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjL97r9j_zpAhUGDOwKHdZuDr4QFjAAegQIBBAB&url=https%3A%2F%2Fconfluence.csc.fi%2Fdownload%2Fattachments%2F66688526%2FP%25C3%25A4%25C3%25A4t%25C3%25B6s%252C%2520Yliopistojen%2520ja%2520tiedekorkeakoulujen%2520er%25C3%25A4iden%2520asiakirjojen%2520ja%2520tietojen%2520pysyv%25C3%25A4%2520s%25C3%25A4ilytys.pdf%3Fversion%3D1%26modification-Date%3D1484129108580%26api%3Dv2&usq=AOvVaw1y0xlTT-gr00x-15LpsSq0 Kansallisarkiston päätös (AL/3004/07.01.01.03.01/2015)

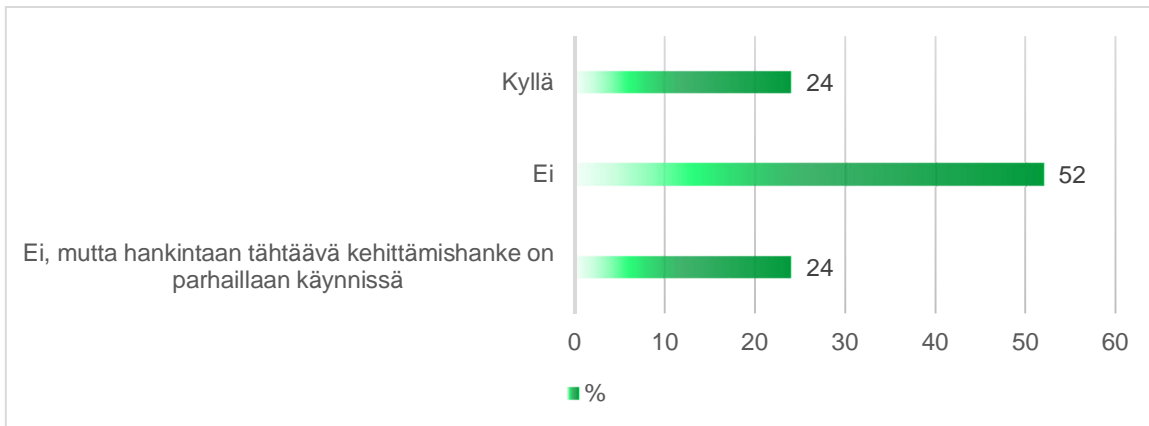
4.5.3 Kansallisarkistolle tehtävässä seulontaesityksessä arkistolain piirissä olevan toimijan tulee esittää, mitkä sen toiminnassa syntyvät asiakirjatiedot tulisi arkistoida (arkistolain mukaan säilyttää pysyvästi). Onko teillä riittävästi tietoa siitä, miten asiakirjatietojen arvonmääritys esityksessä tehdään? (Kysymys 12.)

Kysymykseen vastasi 27 organisaatiota, joista 15 omasi mielestään riittävät tiedot säilöntäesityksen tekemiseen ja 11 ei.

Lisäohjeistusta kaivattiin kuitenkin laajasti, osin myös kyllä-vastausten joukossa. Parille vastaajalle Kansallisarkiston ohjausvalta seulontakysymyksissä oli vastauksista päätellen epäselvää.

4.5.4 Onko organisaatiollanne käytössään säilytysjärjestelmä asianhallinnan ja operatiivisten tietojärjestelmien käyttöön? (Kysymys 13.)

Vastaajista 24% löytyy säilytysjärjestelmä ja 24% on tällaisen järjestelmän hankintaan tähtäävä selvitystyö käynnissä.

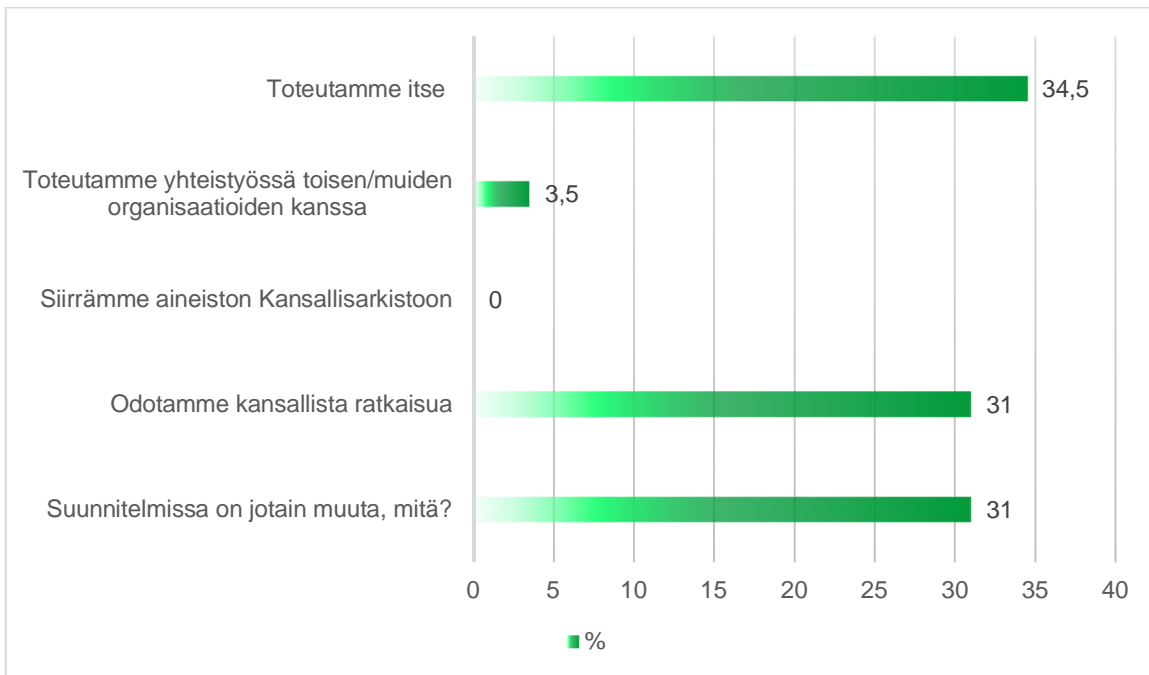


4.5.5 Miten lopullinen sähköinen arkistointi toteutetaan organisaationne osalta? (Kysymys 14.)

Lopullisen sähköisen arkistoinnin teknisen toteutuksen osalta 34,5% on toteuttaa itse ja 3,5% (yksi organisaatio) tähtää yhteistyöhön toisen/muiden organisaatioiden kanssa.

Vastaajista 31% (yhdeksän korkeakoulua) odottaa kansallisen ratkaisun toteutumista.

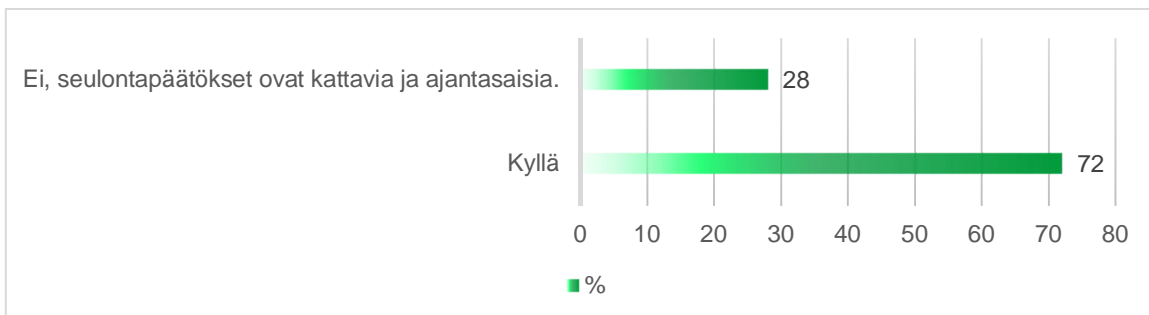
Muun vaihtoehdon valinneet tarkensivat avoimissa vastauksissa odottavansa eri tasoisia kansallisia ratkaisuja vähintäänkin osalle aineistotyypeistä (mm. tutkimusaineistot ja opinnäytteet), ja osa seurasi korkeakoulujen yhteistyöhankkeiden etenemistä tarkoituksenaan toteuttaa sähköinen arkistointi joko yhdessä tai tarvittaessa itsenäisesti.



4.6 Operatiivisissa järjestelmissä muodostuvan tiedon arkistointinen

4.6.1 Onko organisaatiollanne operatiivisissa tietojärjestelmissä tietoaineistoja, joille ei ole ajantasaista seulontapäätöstä (tietosisällön tutkimuksellista arvoa ei ole arvioitu)? (Kysymys 15.)

Vastanneista korkeakouluista jopa 28%:a seulontaesitykset pitivät sisällään myös ns. operatiivisten tietojärjestelmien sisältämät tietoaineistot.



4.6.2 Jos vastasit kohtaan 15. kyllä, missä tehtävissä syntyviltä aineistoilta puuttuu seulontapäätös? (Kysymys 16.)

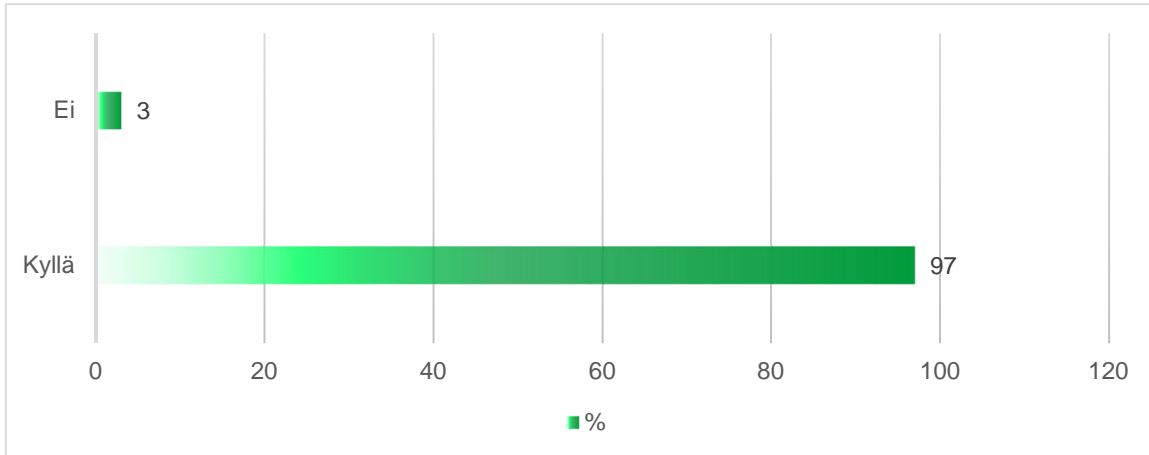
Selkeästi eniten mainintoja sai tutkimus- ja hanketoiminta, sekä tutkimusaineistot. Lisäksi mainittiin mm. opinnäytteet ja opintohallinnon aineistot.

Tutkimusaineistojen osalta tilannetta on avattu jo luvussa 4.2.2.

Opinnäytteiden osalta tilanne on selkeämpi, Kansallisarkisto on lähtökohtaisesti määrännyt yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opinnäytteet pysyvään säilytykseen. Sama koskee opiskelijatietojärjestelmien sisältöjä.

4.6.3 Tallennetaanko omissa järjestelmissänne syntyviä pysyvästi säilytettäviä/arkistoitavia tietoaineistoja uudelleen valtakunnallisiin järjestelmiin?

Esimerkiksi opiskelijarekisterin tietoja valtakunnalliseen opiskelijatiedon tietovarantoon tai ympäristönsuojeluntehtävissä asianhallinnassa muodostuvia tietoja valtakunnalliseen ympäristönsuojelun tietojärjestelmään. (Kysymys17.)

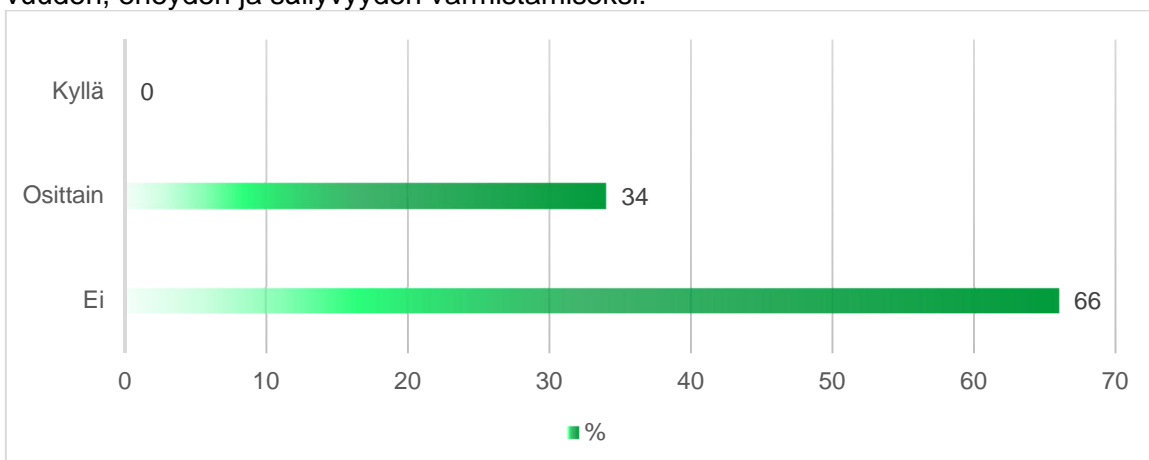


4.6.4 Jos vastasit kohtaan 17. kyllä, missä tehtävissä ja mihin valtakunnallisiin järjestelmiin liittyen näin tapahtuu? (Kysymys 18.)

Korkeakoulujen valtakunnallinen tietovaranto Virta / Koski (opiskelijatietovarantojen määritellyt tiedot), OKM:n KOTA, Opetushallinnon tietopalvelu Vipunen, sekä tuleva valtakunnallinen tutkimustietovaranto (CSC Oy:n rakentama).

4.6.5 Onko operatiivisissa tietojärjestelmissä syntyville pysyvästi säilytettäville tai arkistoitaville tiedoille laadittu suunnitelmat tiedon luotettavuuden, eheyden ja säilyvyyden turvaamiseksi? Esimerkiksi suunnitelmat tiedon siirtämiseksi säilytysjärjestelmään, migraatio suunnitelmat? (Kysymys 19.)

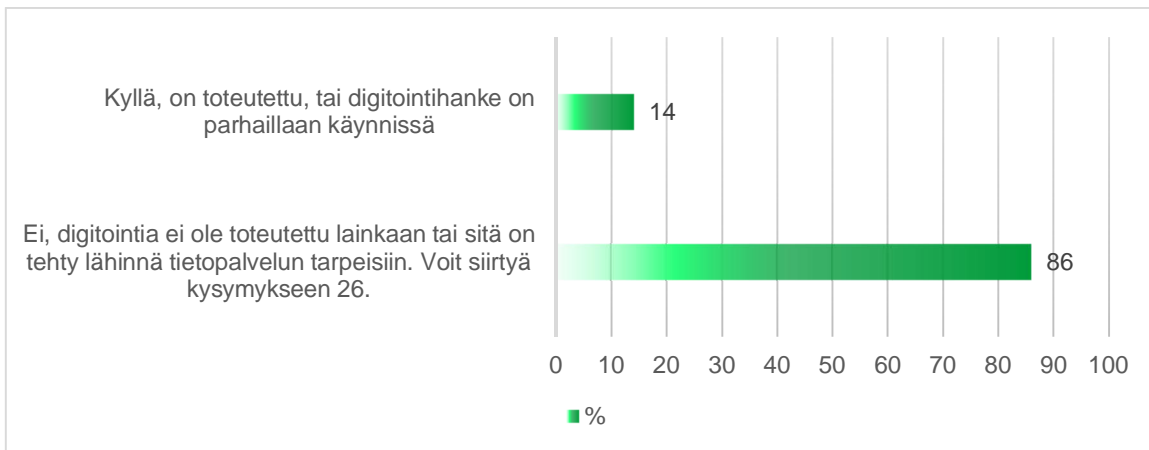
Kysymykseen ei annettu yhtäkään kyllä-vastausta ja 66% ei ollut tehnyt minkäänlaisia suunnitelmia tietojärjestelmissä syntyvien pysyvästi säilytettävien tietojen ja tietokokonaisuuksien luotettavuuden, eheyden ja säilyvyyden varmistamiseksi.



4.7 Organisaation oma digitointistrategia (massadigitointihankkeen ulkopuolella tehtävä digitointi)

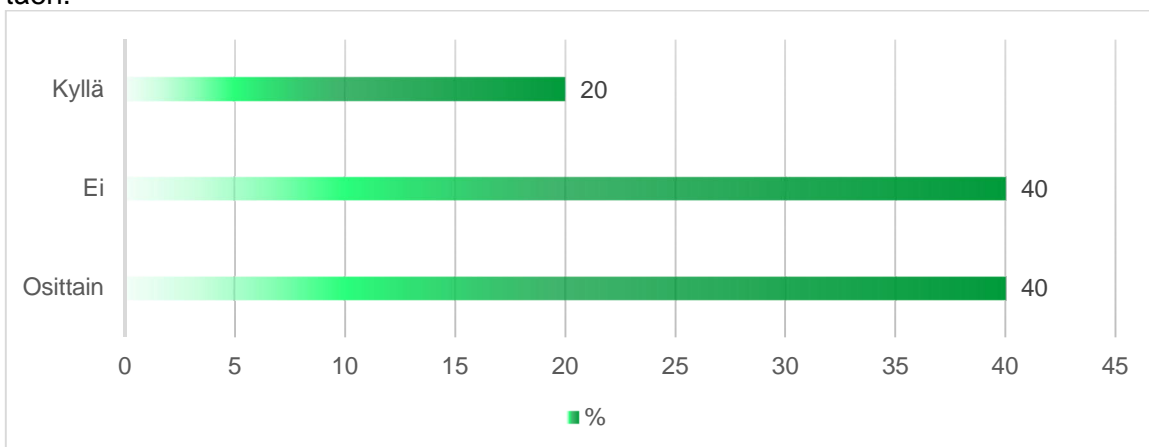
4.7.1 Onko organisaatiossanne toteutettu arkistoitavien asiakirjojen taannehtivaa digitointia, jonka tavoitteena on ensisijaisesti alkuperäisten analogisten aineistojen hävittäminen? (Kysymys 20.)

Vain neljässä vastaajakorkeakoulussa on toistaiseksi toteutettu taannehtivaa digitointia. Valtaosa organisaatioista ei ole vielä toteuttanut lainkaan taannehtivaa digitointia pienimuotoista asiakaspalveluun liittyvää yksittäisten asiakirjojen digitointia lukuun ottamatta.



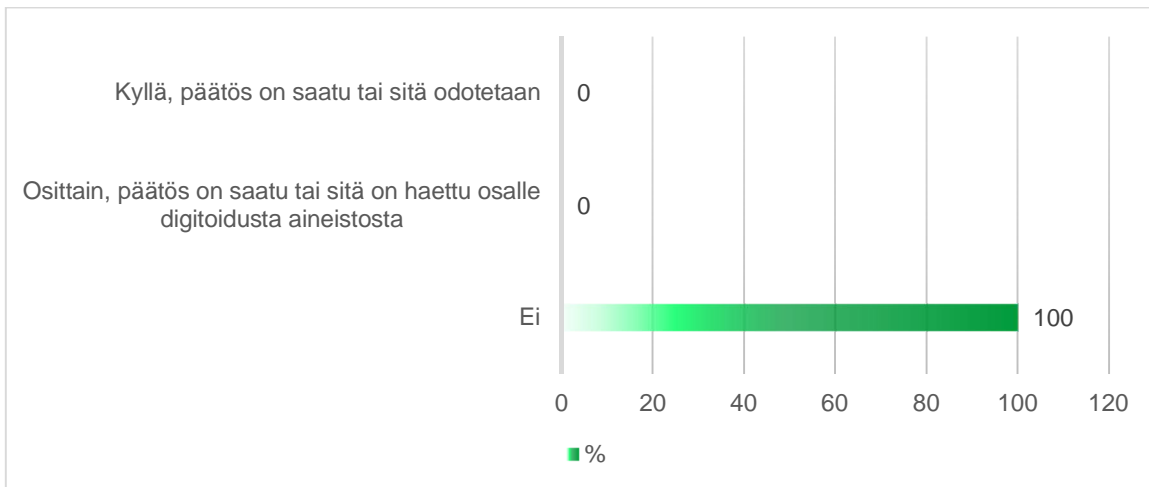
4.7.2 Onko alkuperäisen aineiston hävittämiseen tähtäävä digitointi toteutettu niin, että digitaalisten ilmentymien luotettavuus ja eheys on varmistettu? Digitoinnissa on noudatettu "Kansallisarkiston vaatimukset hävittämiseen tähtäävään digitointiin 2019". (Kysymys 21.)

Vain yhdessä organisaatiossa neljästä digitointi oli toteutettu Kansallisarkiston vaatimukset täytteen.



4.7.3 Onko alkuperäisen aineiston hävittämiseksi haettu Kansallisarkiston seulontapäätös? (Kysymys 22.)

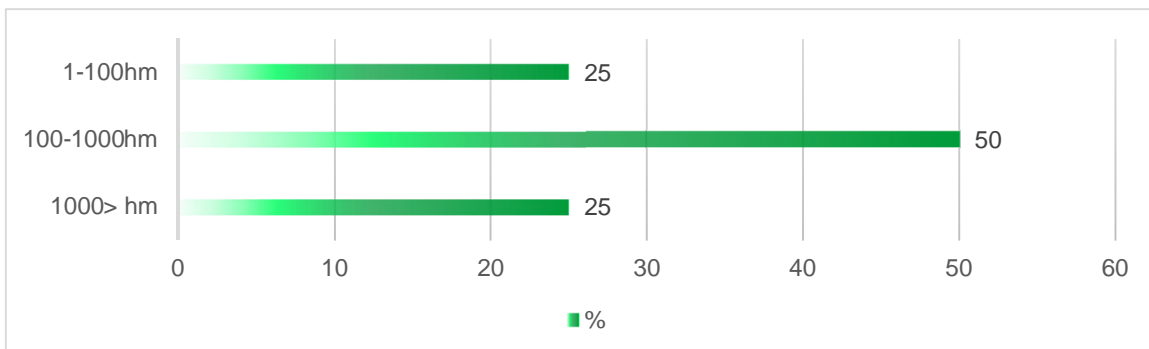
Kukaan vastaajista ei ollut vielä hakenut lupaa alkuperäisen aineiston hävittämiseksi.



4.7.4 Minkä verran aineistoa on digitoitu - hävitettävä analoginen aineisto hyllymetreinä? (Kysymys 23.)

Vain yhdessä neljästä digitointihakkeesta hävitettävissä olevan aineiston määrä on yli yksi hyllykilometriä.

Aineistojen isot hyllymetrimäärät kertovat opinnäytteiden digitoinnista, hankkeita on ollut nyt muutamassa yliopistossa (ainakin Aalto-yliopisto ja Oulun yliopisto). Opinnäytteet ovat massadi- gitointiin toistaiseksi helpoiten soveltuvaa aineistoa: työt ovat yhdenmukaisia, automaattinen tekstintunnistus (OCR) helpottaa töiden jatkokäyttöä tiedonhaun helpottuessa, aineisto on valmiiksi luetteloitu kirjaston tietojärjestelmiin ja niiden säilyttämiselle sähköisessä muodossa on olemassa Kansallisarkiston päätös.



4.7.5 Digitoitu aineistoa tavuina? (Kysymys 24.)

- Ei tarkkaa tietoa, mutta ei kuitenkaan iso määrä.
- 417 GB
- 3,5 TB
- Tieto ei ehtinyt ajoissa, tarkennan myöhemmin. [Lisäys 18.5.2020: opinnäytteet 20 TB ja kuva-aineisto 10 TB]

4.7.6 Mitkä ovat olleet digitoinnin haasteet ja missä on onnistuttu? (Kysymys 25.)

Haasteina nousi esiin resurssien vähäisyys – isoihin digitointiprojekteihin on vaikea saada rahoitusta, digitointitoimittajien haasteet riittävän laadun toteuttamisessa, sekä digitoitujen tiedostojen

laaduntarkistus, joka on pitkälti manuaalityötä ja vaatii lisäresursseja varsinaisen digitointityön lisäksi.

4.8 Tietopalvelun järjestäminen sähköisesti arkistoiduista aineistoista

4.8.1 Mitä haasteita näette tai olette jo havainneet liittyen tietojen antamiseen sähköisesti arkistoiduista aineistoista? (Kysymys 26.)

Tietopalvelun järjestäminen: tiedonhaun haasteet, asiakaskäytön tekninen järjestäminen, kenellä on oikeus käyttää aineistoa, miten aineistoa toimitetaan asiakkaille, sekä julkisuusksymysten ja tietosuojan huomioon ottaminen aineistoa käytettäessä.

Opinnäytteiden osalta tekijänoikeudet rajoittavat aineistojen julkaisua ja käyttöä, vaikka on kyse julkisista asiakirjoista.

4.9 Korkeakoulujen kommentteja sähköisen arkistoinnin nykytilanteesta ja sen edistämisestä:

- *Liian hidasta ja lainsäädäntö/norminanto laahaa perässä. Tietotekniikan kehitys ja norminanto eivät kohtaa.*
- *Tarvitaan yhteisiä määräyksiä, jotta voidaan toteuttaa kansallisesti yhteentoimivaa tietoa.*
- *Hyvä, että asia on nyt vihdoinkin pinnalla korkeakoulumaailmassa. Toivon, että yhteiset kehittämishankkeet tuottavat vihdoinkin tulosta ja ratkaisuja.*
- *Korkeakoulut tulevat pääsemään mukaan valtakunnallisiin ratkaisuihin myöhään tai ehkä ei koskaan. Tarvitaan yhteistyötä ja panostusta asian kehittämiseksi, koska sähköistä aineistoa on olemassa. Vähäiset resurssit voivat hankaloittaa asian edistämistä ammattikorkeakouluissa.*
- *Selkeät lait ja säädöksen sähköiseen arkistointiin korkeakoulukentälle puuttuvat. Yhteiset sähköisen arkistoinnin järjestelmät ja "hyvät käytänteet" puuttuvat.*
- *SAPA-palvelukokonaisuuden kehittämistä seurataan.*
- *Olisi hyvä olla korkeakoulusektorille omat kansalliset ohjeet ja järjestelmät.*
- *Suunnitelmia on, tekninen puoli kohtuullisen hyvä, mutta resurssit varsinkin digitoinnissa ja arkistoinnin ennakoivassa suunnittelussa ovat hyvin vähäiset. Monesti toiminta on reagointia ajankohtaisiin tarpeisiin, mutta kokonaisvaltaiseen suunnitteluun ei ole ollut mahdollisuuksia/resursseja. Oman organisaation jatkuva tekninen tuki sähköiselle arkistoinnille puuttuu.*
- *Tarvittaisiin selkeitä suuntaviivoja ja yhdessä tekemistä.*
- *Uuden tiedonhallintalain edellytysten toimeenpano*
- *Korkeakouluja koskevia määräyksiä ja päätöksiä tulisi tehdä keskitetysti.*
- *Tilanne vaikuttaa aika sekavalta, esimerkiksi kuka vastaa kansallisen sähköisen arkistoinnin suunnittelusta ja toteutuksesta.*
- *Saavatko muutkin arkistolain piirissä olevat toimijat kuin vain valtion viranomaiset rahoitustukea esimerkiksi oman arkistojärjestelmän kehittämiseen ja aineistojen taannehtivaan digitointiin.*
- *Suunnitteluun ei ole riittävästi aikaa, arkistoinnin suunnittelua ei resursoida, kun uusia operatiivisia järjestelmiä hankitaan. Tiedonhallintalain vaatimukset tuntuvat haastavilta juuri sen vuoksi, että ei ole resursoitu.*
- *Enemmän valtakunnallista yhteistyötä.*
- *Selkeä suunta etenemiselle ja riittävästi ohjeistusta. Ei kuitenkaan mitään kansallisen tason ratkaisuja, vaan kansallisen tason linjausten tulisi noudattaa mahdollisimman hyvin kansainvälistä kehitystä.*

- Mahdollisten kansallisten ratkaisujen käytettäviin tulemista on ollut vaikeaa ennakoida. Yhteiset järjestelmät kuitenkin pitkällä tähtäimellä lienevät erityisesti PAS osalta toivottavia.
- Pitkäaikaiseen säilyttämisen ja arkistoinnin osalta tällä hetkellä mietittävät erityisesti saavutettavuuden ja arkistoinnin vaatimusten molempien toteuttaminen, esimerkiksi PDF-tiedostojen osalta.

Liite 1. Lista korkeakoulusektorin vastaanottajista

Yliopistot:

Aalto-yliopisto kirjaamo@aalto.fi
Helsingin yliopisto hy-arkki@helsinki.fi
Itä-Suomen yliopisto kirjaamo@uef.fi
Jyväskylän yliopisto kirjaamo@jyu.fi
Lapin yliopisto kirjaamo@ulapland.fi
Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto asiakirjat@lut.fi
Oulun yliopisto kirjaamo@oulu.fi
Svenska Handelshögskolan registrator@hanken.fi
Taideyliopisto kirjaamo@uniarts.fi
Tampereen yliopisto tamk@tuni.fi
Turun yliopisto kirjaamo@utu.fi
Vaasan yliopisto kirjaamo@univaasa.fi
Åbo Akademi registrator@abo.fi

Ammattikorkeakoulut:

Arcada registrator@arcada.fi
Centria-ammattikorkeakoulu info@centria.fi
Diakonia-ammattikorkeakoulu kirjaamo@diak.fi
Haaga-Helia ammattikorkeakoulu kirjaamo@haaga-helia.fi
Humanistinen ammattikorkeakoulu humak@humak.fi
Hämeen ammattikorkeakoulu hamk@hamk.fi
Jyväskylän ammattikorkeakoulu kirjaamo@jamk.fi
Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu kirjaamo@xamk.fi
Kajaanin ammattikorkeakoulu kajaanin.amk@kamk.fi
Karelia-ammattikorkeakoulu palvelut@karelia.fi
Lapin ammattikorkeakoulu kirjaamo@lapinamk.fi
Laurea-ammattikorkeakoulu rehtorintoimisto@laurea.fi
Metropolia Ammattikorkeakoulu kirjaamo@metropolia.fi
Oulun ammattikorkeakoulu kirjaamo@oamk.fi
Satakunnan ammattikorkeakoulu kirjaamo@samk.fi
Savonia-ammattikorkeakoulu savonia@savonia.fi
Seinäjoen ammattikorkeakoulu kirjaamo@seamk.fi
Tampereen ammattikorkeakoulu tamk@tuni.fi
Turun ammattikorkeakoulu kirjaamo@turkuamk.fi
Vaasan ammattikorkeakoulu info@vamk.fi
Yrkeshögskolan Novia registrator@novia.fi

Liite 2. Korkeakoulusektorin kyselylomake**Sähköisen arkistoinnin nykytila -kysely**

Arkistolain uudistustyö on käynnistynyt esiselvityksellä, jota OKM, VM ja OM parhaillaan tekevät. Tämän työn tueksi OKM teettää selvityksen sähköisen arkistoinnin nykytilasta Suomessa. Kysely toteutetaan tässä vaiheessa valtio- ja korkeakoulusektoreille. Tavoitteena on kuvaus, jota voidaan hyödyntää kansallisen arkistoinnin kokonaisarkkitehtuurin tavoitetilan suunnittelussa sekä lainsäädännön uudistamistyössä. Kuvauksessa esitetään nykyiset toimintamallit sekä tunnistetaan kehittämiskohteet.

Kysely on tärkeä kartoitettaessa arkistolain piirissä olevien toimijoiden kokemuksia ja valmiuksia sähköiseen arkistointiin. Pyydämme teitä vastaamaan kyselyyn, vaikka organisaationne ei vielä olisikaan ottanut käyttöön digitaalista toimintatapaa. Kaikki vastaukset ovat tärkeitä kokonaiskuvan muodostamisessa.

Arkistoinnilla tarkoitetaan tässä yhteydessä EU:n tietosuojasetuksen ja tiedonhallintalain mukaista arkistointia. Arkistointi tapahtuu tutkimustarkoituksia sekä yleisen edun mukaista arkistointitarkoitusta varten. Kyselyssä esiintyviä käsitteitä on avattu oheisessa liitteessä ja ne löytyvät myös kyselyn sivulta 2. Myös kyselylomake seuraa liitteenä.

Vastaukset pyydetään antamaan kyselyjärjestelmässä 15.5. mennessä. Kyselyyn vastaaminen vie aikaa noin 20 minuuttia.

Lisätietoa korkeakoulusektorin selvityksestä antaa:

Susanna Kokkinen

Asiakirjahallinnan päällikkö, Aalto-yliopisto

susanna.kokkinen@aalto.fi

Organisaation perustiedot

- 1) Organisaation nimi
- 2) Vastaajan yhteystiedot mahdollista yhteydenottoa varten (nimi, sähköpostiosoite ja puhelinnumero)
- 3) Onko organisaatiollanne arkistolain 14 §:n mukaan pysyvästi säilytettävien aineistojen siirtovelvollisuus Kansallisarkistoon? Kysymys koskee vain nykyistä organisaatiota, ei edeltäjiä.
 - a. Kyllä
 - b. Ei
 - c. Kyllä, mutta siirtovelvollisuudesta poiketaan Kansallisarkiston päätöksellä

Arkistoinnin kansallinen ohjaus

- 4) Mistä asioista tulisi olla enemmän tai tarkempia yhteisiä määrittelyjä pitkäaikaissäilytyksen, pysyvän säilytyksen ja arkistoinnin tarpeisiin?
 - a. Elinkaaren hallinta ja metatiedot asianhallinnassa
 - b. Elinkaaren hallinta ja metatiedot palvelunhallinnassa
 - c. Elinkaaren hallinta ja metatiedot muissa tietokannoissa
 - d. Pitkäaikaissäilytykseen sopivat formaatit

- e. Kuvan laatu, digitointi/skannausprosessi asianhallinnassa
 - f. Kuvan laatu, digitointi/skannausprosessi taannehtivassa digitoinnissa
 - g. Erityisaineistojen taannehtiva digitointi
 - h. Digitaalisen pitkäaikaissäilytyksen suunnittelu organisaatiossa (mitä toimenpiteitä säily-
misen varmentamiseksi tulisi tehdä ja milloin)
 - i. Jokin muu?
- 5) Minkälaisia näkemyksiä organisaatiollanne on arkistoinnin kansallisen tietojärjestelmäinfrastruk-
tuurin kehittämiseksi?

Arkistoinnin ohjaus organisaatiossa

- 6) Tiedonhallintalaissa ja arkistolaisissa on asetettu organisaatioille velvoitteita tiedonhallinnan ja
arkistoinnin järjestämisestä ja vastuiden määrittelystä.
Miten arkistointiin tähtäävä suunnittelu on teillä organisoitu?
- a. Osana organisaation eri palveluiden yhteistyössä toteuttamaa tiedonhallinnan organi-
sointia
 - b. Oma palveluna/yksikkönä, joka tekee yhteistyötä organisaation muiden palvelui-
den/yksiköiden kanssa
 - c. Oma palveluna, yhteistyötä muiden palveluiden/yksiköiden kanssa ei juuri ole
 - d. Arkistointiin liittyviä suunnittelu- ja kehittämistehtäviä ei ole organisoitu

Arkistoinnin huomioiminen elinkaaren hallinnassa

- 7) Toteutuuko pysyvästi säilytettävien tai arkistoitavien asiakirjojen elinkaari yksinomaan digitaali-
sessa muodossa? Ovatko prosessit sähköisiä alusta loppuun?
- a. Kyllä
 - b. Osittain
 - c. Ei - mitkä ovat keskeiset syyt miksi ei?
- 8) Onko organisaatiollanne käytössään tiedon elinkaariohjausta toteuttava SÄHKE-määritysten mu-
kainen asianhallintajärjestelmä?
- a. Kyllä
 - b. Ei, mutta hankintaan tähtäävä kehittämishanke on parhaillaan käynnissä
 - c. Ei. Miksi ei ole?
- 9) Miten organisaationne on toteuttanut arkistolain edellyttämän arkistonmuodostussuunnitelman
(AMS)?
- a. Tiedonohjaussuunnitelma (TOS) ohjaa tiedonohjausjärjestelmän kautta asiakirjatietojen
elinkaarta useissa järjestelmissä
 - b. Tiedonohjaussuunnitelma (TOS) ohjaa tiedonohjausjärjestelmän kautta asiakirjatietojen
elinkaarta asianhallintajärjestelmässä
 - c. AMS pohjautuu tehtäväluokitukseen ja sisältää prosessikuvaukset ja niihin liittyvät asia-
kirjat, mutta sitä ei ole integroitu ohjaamaan tietojärjestelmissä olevaa tietoa
 - d. AMS sisältää ensisijaisesti asiakirjojen säilytystavat ja -ajat

- e. Organisaatiolla ei ole käytössä AMS/TOS:a lainkaan - mikä on keskeisin syy, miksi AMS/TOS:a ei ole?

Arkistoinnin toteuttaminen

- 10) Onko organisaatiossanne tehty päätöstä sähköiseen arkistointiin siirtymisestä
 - a. Kyllä
 - b. Ei

- 11) Ovatko Kansallisarkiston organisaatiollenne antamat seulontapäätökset ajantasaisia? Kattavatko ne kaikki organisaation tehtävät?
 - a. Kyllä
 - b. Ei

- 12) Kansallisarkistolle tehtävässä seulontaesityksessä arkistolain piirissä olevan toimijan tulee esittää, mitkä sen toiminnassa syntyvät asiakirjatiedot tulisi arkistoida (arkistolain mukaan säilyttää pysyvästi). Onko teillä riittävästi tietoa siitä, miten asiakirjatietojen arvonmääritys esityksessä tehdään?

- 13) Onko organisaatiollanne käytössä säilytysjärjestelmä asianhallinnan ja operatiivisten tietojärjestelmien käyttöön?
 - a. Kyllä
 - b. Ei
 - c. Ei, mutta hankintaan tähtäävä kehittämishanke on parhaillaan käynnissä

- 14) Miten lopullinen sähköinen arkistointi toteutetaan organisaationne osalta?
 - a. Toteutamme itse
 - b. Toteutamme yhteistyössä toisen/muiden organisaatioiden kanssa
 - c. Siirrämme aineiston Kansallisarkistoon
 - d. Odotamme kansallista ratkaisua
 - e. Suunnitelmissa on jotain muuta, mitä?

Operatiivisissa järjestelmissä muodostuvan tiedon arkistointi

- 15) Onko organisaatiollanne operatiivisissa tietojärjestelmissä tietoaineistoja, joille ei ole ajantasaista seulontapäätöstä (tietosisällön tutkimuksellista arvoa ei ole arvioitu)?
 - a. Ei. Seulontapäätökset ovat kattavia ja ajantasaisia
 - b. Kyllä.

16) Jos vastasit kohtaan 15. kyllä, missä tehtävissä syntyviltä aineistoilta puuttuu seulontapäätös?

17) Tallennetaanko omissa järjestelmissänne syntyviä pysyvästi säilytettäviä/arkistoitavia tietoaineistoja uudelleen valtakunnallisiin järjestelmiin?

Esimerkiksi opiskelijarekisterin tietoja valtakunnalliseen opiskelijatiedon tietovarantoon tai ympäristönsuojeluntehtävissä asianhallinnassa muodostuvia tietoja valtakunnalliseen ympäristönsuojelun tietojärjestelmään.

- a. Ei
- b. Kyllä

18) Jos vastasit kohtaan 17. kyllä, missä tehtävissä ja mihin valtakunnallisiin järjestelmiin liittyen näin tapahtuu?

19) Onko operatiivisissa tietojärjestelmissä syntyville pysyvästi säilytettäville tai arkistoitaville tiedoille laadittu suunnitelmat tiedon luotettavuuden, eheyden ja säilyvyyden turvaamiseksi?

Esimerkiksi suunnitelmat tiedon siirtämiseksi säilytysjärjestelmään, migraatiosuunnitelmat?

- a. Kyllä
- b. Osittain
- c. Ei

Organisaation oma digitointistrategia (massadigitointihankkeen ulkopuolella tehtävä digitointi)

20) Onko organisaatiossanne toteutettu arkistoitavien asiakirjojen taannehtivaa digitointia, jonka tavoitteena on ensisijaisesti alkuperäisten analogisten aineistojen hävittäminen?

- a. Kyllä. On toteutettu tai digitointihanke on parhaillaan käynnissä
- b. Ei. Digitointia ei ole toteutettu lainkaan tai sitä on tehty lähinnä tietopalvelun tarpeisiin. Voit siirtyä kysymykseen 32.

21) Onko alkuperäisen aineiston hävittämiseen tähtäävä digitointi toteutettu niin, että digitaalisten ilmentymien luotettavuus ja eheys on varmistettu? Digitoinnissa on noudatettu Kansallisarkiston vaatimuksia hävittämiseen tähtäävälle digitoinnille 2019.

- a. Kyllä
- b. Osittain
- c. Ei

22) Onko alkuperäisen aineiston hävittämiseksi haettu Kansallisarkiston seulontapäätös?

- a. Kyllä. Päätös on saatu tai sitä odotetaan.
- b. Osittain. Päätös on saatu tai sitä on haettu osalle digitoidusta aineistosta.
- c. Ei

23) Minkä verran aineistoa on digitoitu - hävitettävä analoginen aineisto hyllymetreinä:
Monivalinta 1-100, 100-1000, 1000-

24) Digitoitu aineisto tavuina?

25) Mitkä ovat olleet digitoinnin haasteet ja missä on onnistuttu?

Tietopalvelun järjestäminen sähköisesti arkistoiduista aineistoista

26) Mitä haasteita näette tai olette jo havainneet liittyen tietojen antamiseen sähköisesti arkistoiduista aineistoista?

27) Tähän voitte vielä liittää ajatuksianne sähköisen arkistoinnin nykytilanteesta ja sen edistämisestä:

Lämmin kiitos vastauksistanne!

Keskeiset käsitteet:

Arkistointi EU:n tietosuoja-asetuksen ja tiedonhallintalain mukainen arkistointi. Arkistointi tapahtuu tutkimustarkoituksia sekä yleisen edun mukaista arkistointitarkoitusta varten.

Arkistointiin tähtäävät suunnittelutehtävät Arkistointiin tähtäävillä suunnittelutehtävillä viitataan tässä kyselyssä tiedon elinkaaren loppupään huomioon ottaviin suunnittelutehtäviin. Näistä suunnitteluluvotteista säädetään sekä arkistolaissa että tiedonhallintalaissa.

Arvonmääritys Arvonmääritys on asiakirjan elinkaarihallinnan prosessi, jossa määritellään, mitkä asiakirjat säilytetään pysyvästi tai arkistoidaan, ja mitkä asiakirjat säilytetään määräajan. Arvonmäärityksessä määritellään myös kuinka kauan määräajan säilytettäviä asiakirjoja säilytetään. Arvonmääritys ohjaa seurantaa.

Asianhallinta Asianhallinta tarkoittaa organisaation toimintaprosesseihin sisältyvien asioiden ja asiakirjojen käsittelyn ohjaamista niiden koko elinkaaren ajan. Asianhallinta pyrkii tehostamaan asioiden valmistelua, käsittelyä, päätöksentekoa, julkaisemista ja arkistointia sekä asiakirjamuodossa olevien tietojen (asiakirjalliset tiedot) hallintaa.

Elinkaari Tiedon elinkaari alkaa sen syntymisestä ja päättyy sen hävittämiseen. Osa tiedosta arkistoidaan, jolloin elinkaari jatkuu. Elinkaaren hallinnalla tarkoitetaan tiedon säilyttämistä etukäteen suunniteltujen menettelyjen mukaisesti sisältäen esimerkiksi säilytysajan määrittelyn, rekisteröintikäytännöt, metatiedot, tietoturvan ja tietosuojan toteuttamisen ja hävittämisen, tai hävittämisen sijasta arkistoon siirtämisen sekä suunnitelmallisen säilyttämisen arkistossa.

Operatiivinen tietojärjestelmä Tietojärjestelmä, jossa asiakirjatieto syntyy, sitä käsitellään ja muokataan. Operatiivinen tietojärjestelmä voi olla rekisteri tai palvelun- tai asianhallintaan liittyvä tietojärjestelmä.

Palvelunhallinta Palvelujen tuottamisen yhteydessä syntyvien tietojen hallintaa, jota ei voida toteuttaa asianhallinnan keinoin. Tiedonhallintalaki velvoittaa rekisteröimään myös palvelun tuottamiseen liittyvät

asiakirjat ja tiedot yksilöivän tunnuksen avulla. Palvelun tuottamiseen liittyvä kokonaisuus voi muodostua esimerkiksi asiakasnumeron, henkilötunnuksen, Y-tunnuksen, kiinteistötunnuksen tai oppijanumeron ympärille.

Pitkäaikaissäilytysjärjestelmä Säilytysjärjestelmä, johon siirretään useasta tietojärjestelmästä tietoa. Pitkäaikaissäilytysjärjestelmän avulla huolehditaan varmennetun tiedon eheydestä ja käyttökelpoisuudesta. Säilyvyyden varmistaminen edellyttää suunnitelmallista toimintaa kuten aineiston tarkistukset sekä mahdollisesti formaattien muutokset. Keskitetty tai organisaatiokohtainen säilyttämisen ja arkistoinnin väline (esim. PAS).

Pysyvä säilyttäminen EU:n tietosuojasetuksen ja tiedonhallintalain mukainen pysyvä säilyttäminen. Pysyvä säilyttäminen tapahtuu alkuperäisiä käyttötarkoituksia varten, eikä tietoa missään vaiheessa siirretä arkistoon. Pysyvällä säilyttämisellä ei ole määräaika. Arkistolain mukainen pysyvä säilyttäminen, katso Arkistointi.

Seulonta Seulonta on arvonnäilyksen toimenpanoa. Se voi olla ennakoivaa tai taannehtivaa. Seulonta kattaa seuraavat toimenpiteet:

- pysyvästi ja määräajan säilytettävien sekä arkistoitavien asiakirjojen säilytysmuodosta päättäminen
- analogisen säilytysmuodon kulttuurihistoriallisen arvon arvioiminen
- arkistoitavien sekä pysyvästi ja määräajan säilytettävien asiakirjojen erottaminen toisistaan
- asiakirjojen hävittäminen säilytysajan päättymisen jälkeen.

Säilyttäminen EU:n tietosuojasetuksen ja tiedonhallintalain mukainen säilyttäminen. Säilyttäminen tapahtuu alkuperäisiä käyttötarkoituksia varten ja on määräaikaista.

Säilytysjärjestelmä Tietojärjestelmä, johon siirretään yhdestä tai useasta tietojärjestelmästä tietoa. Säilytysjärjestelmässä olevaa tietoa ei voi muuttaa, mutta määräajan säilytettäviä hävitetään säännöllisesti. Yleensä organisaatiokohtainen säilyttämisen ja arkistoinnin väline, järjestelmä, josta tiedot tulisi siirtää edelleen pitkäaikaissäilytysjärjestelmään.

Tiedonhallinta Tiedonhallinnalla tarkoitetaan viranomaisen tehtävien hoidossa tai sen muussa toiminnassa syntyviin tarpeisiin perustuvia toimia ja tietoturvaluustoimenpiteitä viranomaisen tietoaineistojen, niiden käsittelyvaiheiden ja tietoaineistoihin sisältyvien tietojen hallinnoimiseksi riippumatta tietoaineistojen tallentamistavasta ja muista käsittelytavoista.

Tietoaineisto Tietoaineistolla tarkoitetaan asiakirjoista ja muista vastaavista tiedoista muodostuvaa tiettyyn viranomaisen tehtävään tai palveluun liittyvää tietokokonaisuutta, esimerkiksi rekisterin tietosisältö muodostaa tietoaineiston.